

GROEN
LINKS
WAGENINGEN

Wageningen

D66

 PvdA
WAGENINGEN

ChristenUnie
Wageningen

Coalitieprogramma 2018-2022

Inleiding

Het coalitieprogramma dat voor u ligt, bevat een aantal zogenaamde doorbraakdossiers. Deze dossiers zijn door de formerende partijen (GroenLinks, D66, PvdA en ChristenUnie) aangewezen als dossiers waarop in de komende vier jaar belangrijke stappen voorwaarts gezet moeten worden in Wageningen.

Deze doorbraakdossiers komen voort uit de visie, die ook is opgenomen in dit coalitieprogramma. Met deze visie en de keuze voor de doorbraakdossiers hebben GroenLinks, D66, PvdA en de ChristenUnie willen aangeven op welke beleidsthema's zij onderscheidende stappen willen zetten in en voor Wageningen.

Uiteraard zal het reguliere gemeentelijke beleid, naast de doorbraakdossiers, gewoon verder doorontwikkeld worden.

De visie en de doorbraakdossiers ademen heel veel duurzame en sociale ambitie. Zeker voor een gemeente met de omvang van Wageningen. Naast de doorbraakdossiers is er ook een paragraaf opgenomen over de gemeentelijke financiën. In een aantal sessies is er globaal gekeken of er voldoende bestedingsruimte is (te creëren), om de ambities waar te maken.

Ook realiseren de formerende partijen zich, dat niet alleen de financiële mogelijkheden bepalen wat wel en niet kan, maar ook de beschikbare ambtelijke capaciteit. Zowel bij financiën als bij de ambtelijke capaciteit zal dan ook gekeken moeten worden, of door slim organiseren en reallocatie extra ruimte geschapen kan worden voor nieuwe beleidsvoornemens.

De coalitie heeft niet op de stoel van de raad en het college willen gaan zitten en heeft daarom geen meerjarenbegroting opgesteld. Er is slechts een globale schatting gemaakt van de mogelijkheden. Uit die globale schatting lijkt het realistisch (uitgaande van de actuele stand van het gemeentefonds) dat een belangrijk deel van de beleidsvoornemens ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden en dat het overige deel gefaseerd kan worden gerealiseerd.

Naast de beleidsvoornemens, die in dit coalitieprogramma zijn opgenomen, wil de coalitie ook belangrijke stappen zetten in de richting van vergaande democratische vernieuwing. Daarbij is er uitdrukkelijk voor gekozen om dat traject met de gehele raad, de inwoners en de instellingen in Wageningen verder vorm te geven. Om dat proces open in te gaan, zijn er geen afspraken gemaakt over de richting van deze vernieuwingen. Een kernteam van twee wethouders en de burgemeester zal dit dossier oppakken.

Inhoud

Inleiding	2
Inhoud	3
Een nieuw perspectief Duurzame verandering voor elkaar.....	4
1. Kwaliteit van leven	8
2. Sociaal Klimaatneutraal	12
3. Economie: circulair en sociaal	14
4. Voedsel.....	16
5. Wonen en wijken	18
6. Natuur en landschap	20
7. Duurzame mobiliteit	22
8. Onderwijs	24
9. Cultuur	26
10. Financiën	28
Bijlage financieel overzicht.....	30

Een nieuw perspectief

Duurzame verandering voor elkaar

Wageningen is een stad met een groot hart, waar mensen welkom zijn en waar een buitengewone liefde voor groen bestaat. Die vriendelijkheid, het feit dat we een hele sociale stad zijn en onze mooie groene omgeving, zijn de meest genoemde redenen waarom mensen graag in Wageningen wonen, werken en zijn. Wat onze stad bijzonder maakt, vormt ook het hart van dit coalitieakkoord. In deze visie wordt duidelijk waarin de coalitie van ChristenUnie, PvdA, D66 en GroenLinks zich onderscheidt en met welke opdracht ze de komende vier jaar aan de slag gaat. De kwaliteit van leven en de gezondheid van mensen staan voorop, op korte en op lange termijn. Wat goed is voor mens en milieu moet leidend zijn in onze samenleving en economie.

Omdat we in een tijd van grote veranderingen leven, zijn we eerst met elkaar in gesprek gegaan over de maatschappelijke trends die zich in Nederland en op mondiaal niveau afspelen. En we hebben onszelf de vraag gesteld: Hoe zou de samenleving er in de toekomst uit moeten zien? We vonden elkaar in tien belangrijke uitdagingen:

- werken aan een circulaire economie,
- keren van klimaatverandering,
- duidelijk kiezen voor duurzame mobiliteit,
- versterken van natuur en landschap,
- investeren in de zorgzame stad waar kwaliteit van leven centraal staat,
- verminderen van ongelijkheid,
- stimuleren van vernieuwing van onderwijs, in gezonde, duurzame gebouwen,
- investeren in cultuur,
- bouwen aan toekomstbestendige en toegankelijke wijken
- en meer aandacht voor voedsel.

En we vinden elkaar in de wijze waarop we dat willen realiseren met onze inwoners, ondernemers en organisaties samen. We staan open voor vernieuwing in de wijze waarop we samenwerken, door mensen meer vertrouwen, ruimte en zeggenschap te geven. Door inwoners en partners meer zeggenschap te geven, investeren we niet alleen in meer draagvlak, maar ook in betrokkenheid op korte en lange termijn. Dat werken we verder uit in een aparte, ambitieuze agenda voor democratische vernieuwing samen met de voltallige raad, inwoners, organisaties en ondernemers.

Werken aan een nieuwe, circulaire economie

Deze uitdagingen vragen om een samenhangende visie en richting, en vooral ook om een voortvarende aanpak. Dat is juist de reden waarom we graag in deze combinatie willen samenwerken. Omdat we overtuigd zijn dat we - elk vanuit een eigen motivatie - de visie op de samenleving, op de sociale thema's en de groene onderwerpen, met elkaar delen. En allen, vanuit een positief mensbeeld, de urgentie voelen om grote stappen te zetten. Het zijn

grote ontwikkelingen die veel verder reiken dan onze gemeentegrenzen. Die grenzen beschouwen we dan ook niet als het einde van onze stad, maar als het begin van de rest van de wereld.

We zijn het eens dat er een nieuwe economie nodig is, een economie die toekomstgericht is, een circulaire economie. Om dat te bereiken, maken we optimaal gebruik van kennis en kunde dichtbij en ondersteunen we bedrijven die circulair willen ondernemen. De circulaire economie is niet alleen voor bedrijven die kennisintensief zijn. Mensen die dingen maken en praktisch opgeleid zijn, zijn daar even belangrijk in. We kiezen dan ook om zoveel mogelijk te werken met lokale ondernemers. Op die manier stimuleren we ook de regionale economie en creëren we werkgelegenheid voor alle Wageningers.

Of het nou gaat over (het financieren van) preventie in de zorg, ons unieke onderzoek met de bijstand, nieuwe vormen van onderwijs of voedselverspilling, een terugkerend element is dat we gebruik maken van kennis van binnen en buiten onze stad, en we deze in de praktijk uitproberen. Het is ons tweede natuur om actief te vernieuwen. En omdat we graag een stad willen zijn die volop innoveert om sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid in de praktijk te brengen, is de samenwerking met Wageningen UR nog belangrijker dan daarvoor. Wageningen als living lab 'Samen tegen voedselverspilling' is een goed voorbeeld van die belangrijke samenwerking.

Grote abstracte onderwerpen lijken soms ver weg, maar zijn vaak dichterbij dan we denken. Soms liggen ze letterlijk op je bord. Voedsel heeft een speciale plek omdat het de meeste grote thema's verbindt waar deze coalitie zich in wil onderscheiden. Of het gaat om klimaatverandering, circulaire economie, gezondheid, armoede, onderwijs en natuur en landschap, het heeft allemaal te maken met wat we eten. We gaan niet altijd goed met voedsel om, want we verspillen ontzettend veel en lijden aan overgewicht. Tegelijkertijd stijgt het aantal mensen dat naar de voedselbank moet en is er steeds meer ondervoeding bij ouderen. En we denken vaak niet na over waar ons voedsel vandaan komt, hoe het is geproduceerd en of er een eerlijke prijs voor betaald is. De tijd is rijp daar serieus mee aan de slag te gaan. Gelukkig is Wageningen, met Wageningen UR als kloppend hart van Food Valley, de ideale stad om dat te doen. Niet alleen in onze stad, maar ook in de regio doen we dat samen met kennisinstellingen, ondernemers en consumenten.

De sociale kant van klimaatneutraal

Wie verandering wil, moet zelf die verandering zijn. Daarom blijven we als gemeente het goede voorbeeld geven met onze circulaire inkoop en gaan we ook proberen om een schaduwbegroting op te stellen waarin we een eerlijke beprijzing voor onze keuzes becijferen en bijhouden. Daarmee maken we de echte maatschappelijke kosten zichtbaar en hopen we de keuzes, die op de lange termijn goed zijn voor mens en milieu, makkelijker te maken.

Een groot onderdeel van de lokale circulaire economie is het bereiken van onze ambitie om in 2030 klimaatneutraal en gasloos te zijn. Dat doen we huis voor huis, bedrijf voor bedrijf en buurt voor buurt. Het zijn geen makkelijke ambities om te halen, want het zijn enorme opgaven. Maar we zijn er van overtuigd dat door de lat zo hoog te leggen, we ook verder komen. Belangrijk is om marktpartijen te verleiden om kansen te grijpen en nieuwe

producten en diensten te ontwikkelen. De andere kant van de medaille is, dat we duidelijkheid bieden aan de markt door helder te zijn over wat niet meer kan, zoals het bouwen met gas.

Deze coalitie vindt dat de gastransitie eerlijk moet verlopen. De gastransitie draait namelijk niet alleen om techniek, maar vooral om mensen. Mensen, organisaties en bedrijven die bereid moeten zijn om mee te werken en te investeren. Om de gastransitie zo eerlijk en sociaal mogelijk in te vullen trekken we samen op met verantwoordelijke ministeries en het Gelderse Energie Akkoord.

Een groene rand om de stad

Om goed keuzes te kunnen maken voor de toekomst is het soms goed om in de achteruitkijkspiegel te kijken en lessen te trekken uit het verleden. Over grote belangen die soms de eigen keuzes in de weg staan, mogen we niet naïef zijn. Plannen van de provincie voor een route over de campus gaan we kritisch volgen en we blijven inzetten op maatregelen die de (groei van de) mobiliteit beperken. Dit doen we omdat mobiliteit razendsnel verandert, jongeren steeds minder aan het bezit van de auto hechten, flexibele werktijden in opkomst zijn en digitale toepassingen mobiliteit in rap tempo intelligenter maken. Daarbij geven we als echte fietsstad voorrang aan fietsers door te investeren in logische fietsroutes en het verbreden van fietspaden. En ook in het openbaar vervoer staat comfort voorop. Het moet net als/samen met de fiets een goed alternatief worden voor de auto.

Omdat we veel betekenis geven aan de intrinsieke waarde van de natuur en het positieve effect dat natuur en groen op mensen heeft, gaan we het buitengebied niet verder bebouwen. Daarom trekken we een groene rand om onze mooie stad. Deze groene rand staat wat ons betreft niet primair voor het verbieden van stedelijke ontwikkeling, maar voor het weten dat we als mensen groen nodig hebben om gelukkig en gezond te zijn, om te kunnen denken en voelen, om stil te kunnen zijn en nieuwe dingen te kunnen zien. Een extra uitdaging daarbij is, dat ons landschap ingrijpend gaat veranderen door de noodzaak om energie grootschalig op te wekken. Nu halen we onze energie nog van onder de grond. Schone energie van wind en zon brengt het boven de grond. Goed nadenken over hoe het energielandschap van de toekomst eruit moet zien, is de enige manier om het ons niet te laten overkomen.

Kwaliteit van leven en gezond opgroeien

Ook in het sociaal domein draait het om een nieuw perspectief. Niet de medische aspecten en de diagnoses staan centraal, maar de kwaliteit van leven. Voor het hele sociale domein betekent dat meer investeren in voorkomen in plaats van genezen. Als iemand zorg nodig heeft, dan denken we niet vanuit regels en protocollen, maar vanuit de behoefte. Maatwerk moet niet de uitzondering zijn, maar de norm.

Of je nou in het rode dorp woont of in de wijk Sahara, als je ziek wordt en zorg nodig hebt, dan heb je recht op dezelfde kwaliteit, op goede zorg en gelijke toegang daartoe. Het mag nooit zo zijn dat mensen met geld betere zorg kunnen kopen. Omgekeerd mogen we best

vragen aan mensen die het kunnen betalen, (een deel van) de eigen zorg te betalen zodat we de kwaliteit voor iedereen op peil kunnen houden. Gezondheidsongelijkheid is helaas niet een dreigend probleem van de toekomst maar de werkelijkheid van vandaag. Mensen met een praktische opleiding leven twintig jaar langer met ziekte en gaan zeven jaar eerder dood. Daar leggen we ons niet bij neer. Door te investeren in preventie - waaronder in groen, voedsel en cultuur - en een nog betere aanpak van armoede, ondernemen we ook actief iets tegen (gezondheids)ongelijkheid.

Daarbij geldt dat jong geleerd, oud gedaan is. Het is belangrijk dat kinderen voorbereid worden op een toekomst waarbij zo goed mogelijk gebruik wordt gemaakt van talenten en waar creativiteit echt gestimuleerd wordt. Gezonde gebouwen, waar niet alleen de school maar ook de kinderopvang en soms ook zorg en ondersteuning bij elkaar in een gebouw zitten, kunnen belangrijk zijn voor een goede ontwikkeling van kinderen. Daarom gaan we onderzoeken hoe scholen gehuisvest gaan worden. Daarbij kijken we naar mogelijkheden voor Integrale Kindcentra in De Haverlanden en Kortenoord. Daarbij kijken we ook naar de mogelijkheid om de verduurzaming van scholen te versnellen. Inhoudelijk willen we via maatwerk scholen ondersteunen op de terreinen die passen bij de identiteit van de school. Samen met de scholen, kennisinstellingen, ouders en inwoners willen we goed onderwijs faciliteren dat vernieuwend is op het gebied van klimaat, natuureducatie, sport en cultuur.

Wijk van de toekomst

De wijk van de toekomst is een duurzame en inclusieve wijk waar inwoners elkaar ontmoeten en ook steeds vaker ondersteunen. Om de diversiteit die we willen ook te krijgen en te houden, is het belangrijk dat er een goede balans is tussen bouwen voor starters, senioren en studenten. Dat is ook nodig om voldoende draagkracht in een wijk te hebben, waardoor ontmoeting en betrokkenheid gestimuleerd kunnen worden. Dat senioren vaker thuis oud worden, vraagt niet alleen om een nieuwe benadering van zorg. Het heeft ook fysieke consequenties. Huizen en wijken moeten toegankelijk en toekomstbesteding worden gemaakt. Dat vraagt om een nieuwe manier van ontwerpen en inrichten.

Dat laatste doen we ook vanuit het perspectief van kinderen. Want een kindvriendelijke inrichting van de fysieke ruimte, die veilig en overzichtelijk is voor kinderen, is ook veilig en overzichtelijk voor alle anderen. Zoals voor mensen met dementie. Met 270.000 mensen in Nederland die de diagnose dementie hebben, wordt het hoog tijd dat niet zij zich alleen aan ons aanpassen, maar dat omgekeerd de samenleving zich ook aan mensen met dementie gaat aanpassen. Daarom hebben we afgesproken om een dementievriendelijke gemeenschap te worden. Vanzelfsprekend gaan we hier niet in het stadhuis invulling aan geven, maar samen met mensen met dementie, hun dierbaren en andere deskundigen.

Met een open blik en een open houding gaan we de komende vier jaar hard werken om duurzame verandering voor elkaar te krijgen en een inclusieve samenleving te realiseren waar plek is voor iedereen.

1. Kwaliteit van leven

'Je hebt een beetje geluk nodig om gelukkig te worden' Aristoteles

Uitgangspunten en doelstellingen

Wageningen is een stad waar mensen welkom zijn. Diversiteit, tolerantie en jezelf kunnen zijn, horen bij onze identiteit.

Op zorg en welzijn hebben we een nieuwe, bredere kijk. Niet de medische aspecten en diagnoses staan centraal, maar kwaliteit van leven. Voor het hele sociale domein betekent dit nieuwe verbindingen leggen en veel meer investeren in voorkomen in plaats van genezen. Dat mensen steeds langer zelfstandig thuis wonen maakt de noodzaak ervan alleen maar groter.

De huidige gezondheidsverschillen, gebaseerd op sociaal economische gronden, zijn onacceptabel. Behoud en versterking van de kwaliteit van zorg en welzijn, het terugdringen van (gezondheids)ongelijkheid en het vergroten van gezond leven heeft de hoogste prioriteit. Dat doen we op een duurzame manier door te investeren in preventie en waar mogelijk een gezonde(re) balans te creëren tussen betaald werk, vrijwilligerswerk en vrije tijd.

Ook de komende jaren vormen de kwaliteit van de zorg en een ruimhartige aanpak van armoede het hart van succesvol sociaal beleid. Stress door geldproblemen veroorzaakt gezondheidsproblemen en tast de kwaliteit van leven op een ernstige manier aan. We gaan niet alleen pleisters plakken maar mensen op de been helpen door nieuwe kansen te bieden.

Samen Wageningen en Welsaam

In het beleidskader Samen Wageningen staat beschreven wat de stip op de horizon is en hoe we een betrokken samenleving willen bereiken. Welsaam heeft daar invulling aan gegeven en is door ons gecontracteerd om plannen uit te voeren die invulling geven aan Samen Wageningen. Het is een verzameling van vertrouwde activiteiten en vernieuwing. De komende vier jaar gaan een tal van organisaties samen met de gemeente uitvoering geven aan de plannen. Gaandeweg worden innovatie en burgerparticipatie gestimuleerd en mogelijk gemaakt.

Concurrentie maakt gelukkig steeds meer plaats voor samenwerking. Als lokale overheid hebben wij daarin – en in het bereiken van onze hoge sociale ambities – een actieve rol en houding.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. Kwaliteit van zorg en welzijn behouden en versterken, terwijl tegelijkertijd de totale hulpvraag groeit en druk op financiële middelen blijft toenemen.

2. Meer geld naar welzijn, geld investeren in preventie zodat de kwaliteit van leven wordt vergroot en hogere kosten verderop in de keten voorkomen kunnen worden.
3. De gezondheidswinst van groen, bewegen, gezond voedsel en cultuur als belangrijke 'medicijnen' vertalen naar een aanbod van concrete activiteiten.
4. De grote gezondheidsverschillen tussen groepen verkleinen en welzijnsproblemen door armoede actief en structureel oplossen.
5. Er voor zorgen dat inwoners in een vroeg stadium hulp zoeken en krijgen, voordat problemen escaleren. Dat is beter voor de betrokken mensen en goedkoper voor de samenleving.
6. De Wageningse principes van Samen Wageningen verankeren bij partijen waarmee de gemeente samenwerkt in de keten en borgen dat zij onze principes adopteren en uitvoeren.
7. Oud worden doe je thuis. Veel senioren willen dat ook graag. Maar deze trend heeft gevolgen die om antwoorden vragen; het vraagt om maatwerk, samen eenzaamheid bestrijden en een betere ondersteuning van mantelzorgers.
8. Zonder het belang en de aanwezigheid van persoonlijke aandacht uit het oog te verliezen, het slim inzetten van domotica en andere technologische toepassingen die de kwaliteit van de zorg verbeteren en het veilig thuis wonen bevorderen.
9. Zorg dichtbij, investeren in een lokale infrastructuur, waaronder realiseren van flexibele huisvesting voor speciale doelgroepen (zie Woonvisie).
10. Datagericht werken implementeren om gericht te kunnen kiezen en te kunnen anticiperen op demografische ontwikkelingen en opkomende vragen.
11. Middelen tegen armoede meer inzetten om armoede te voorkomen in plaats van te bestrijden.

Uitgangspunten

- Altijd met en nooit over mensen praten.
- Uitgaan van wat inwoners kunnen en kijken naar wat de inwoner nodig heeft in plaats van denken vanuit protocollen en regels.
- Uitgaan van het concept van positieve gezondheid van Machteld Huber, waarin breed gekeken wordt naar gezondheid als het vermogen om fysiek, sociaal en emotioneel uitdagingen aan de gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren.
- Bejegening is belangrijk, inwoners voelen zich serieus genomen en open en respectvol benaderd.
- Mensen optimaal van informatie voorzien zodat ze beter de weg weten en hulp kunnen en ook gaan vragen.
- Er is recht op zorg, niet op de rollator. De zorg is passend en flexibel, vanuit de behoefte en de regie van de inwoner.

- Participeren moet altijd lonen om uit de armoede te kunnen komen.
- Zoveel mogelijk inzetten van ervaringsdeskundigen.
- Het verbeteren van de kwaliteit van welzijn en zorg en de verbinding ertussen.
- Iedereen heeft toegang tot zorg en ondersteuning, kwaliteit moet voor iedereen gelijk zijn. Dat betekent niet dat iedereen hetzelfde krijgt (geen enkele situatie is immers hetzelfde). In plaats van regels en protocollen is de individuele situatie het uitgangspunt voor het leveren van de meest passende hulp. We hebben vertrouwen in en geven ruimte aan de betreffende inwoners en hulpverleners om die hulpbehoefte zo passend mogelijk in te vullen (maatwerk).
- Om de kwaliteit en de beschikbaarheid van zorg en ondersteuning overeind te houden vragen we mensen met meer geld om een grotere bijdrage.
- Werken vanuit vertrouwen, het (gecontroleerd) afbreken van de bureaucratie.
- Inwoners mogen niet zonder noodzakelijke hulp komen te zitten omdat er onenigheid is over vanuit welke wet de hulp bekostigd dient te worden.
- Budget volgt beleid.
- Niet bezuinigen op de kwaliteit van zorg, welzijn en het sociaal domein.

Concrete afspraken/ activiteiten

1. Ontwikkelen van innovatieve financiering zodat er ook op lange termijn in preventie geïnvesteerd kan worden en de opbrengsten meegerekend gaan worden.
2. Een innovatie-agenda opstellen waarin de onderwerpen: groen, voedsel, bewegen, cultuur en educatie vertaald worden naar concrete preventieve activiteiten.
3. Door middel van voedsel de gezondheidsverschillen voorkomen en verkleinen tussen verschillende groepen inwoners.
4. Doorontwikkelen van de Vrij Toegankelijke Hulp (VTH), vooral gericht op de jeugd en met een focus op belangrijke en indrukwekkende levensgebeurtenissen (zoals echtscheiding en overlijden). (De VTH is een typisch Wagenings instrument om hulp laagdrempelig te maken.)
5. Nader onderzoek doen naar toekomst van het Wageningse armoedebeleid en hiervoor nieuw beleid ontwikkelen. Het recente onderzoek naar de werking van minimaregelingen biedt een eerste aanzet om de huidige regelingen te verbeteren. In een breder onderzoek wordt gekeken naar mogelijkheden om armoedebeleid meer te richten op preventie, participatie en mogelijkheden voor maatwerk. Daarbij kan ook onderzocht worden wat de gemeente kan doen (bijv. het opkopen van schulden) om grotere geldproblemen te voorkomen. Communicatie is daarbij van groot belang: inwoners moeten weten welke mogelijkheden van ondersteuning er zijn. Belangrijke voorwaarde is dat inwoners er niet op achteruit gaan maar er juist beter van worden.

- 6.** Een dementievriendelijke gemeente worden. Antwoorden op de gevolgen van langer thuis wonen staan in het beleidskader Samen Wageningen en de bijbehorende plannen van Welsaam
https://www.wageningen.nl/inwoners/Projecten/Doe_mee/Meer_projecten/samen_wageningen/Samen_Wageningen_gaat_in_uitvoering.
- 7.** In samenwerking met andere partijen (zoals Wageningen UR en Menzis) experimenteren met technologische toepassingen, bijvoorbeeld op het terrein van voedsel en gezondheid.
- 8.** Verder bouwen aan een sluitende lokale sociale infrastructuur:
  - a. Als gemeente (Startpunt) kamers blijven huren voor inwoners die acuut een dak en begeleiding nodig hebben.
  - b. Wageningen was de eerste niet-centrumgemeente die de taken van Beschermd Wonen zelf ging uitvoeren. Totdat de decentralisatie van deze taken een feit is (vooralsnog gepland op 2020) willen we het blijven doen.
  - c. Flexwoningen realiseren (voor de doelgroep die nergens anders terecht kan).
- 9.** Burgerinitiatieven in wijken en buurten ondersteunen die bijdragen aan doelstellingen van preventie, zoals Groep 9 in Noordwest.
- 10.** Investeren in kennis en capaciteit om – binnen de wet- en regelgeving van privacy - op een waardevolle wijze datagericht te kunnen werken. Onmisbaar om goed grip te krijgen op ontwikkelingen en om de ambities die we hebben te kunnen bereiken.
- 11.** Bij een positieve uitkomst van het experiment 'Vertrouwen Werkt' kijken naar een passend lokaal vervolg waarin vertrouwen en ruimte voor de inwoner centraal staan.

2. Sociaal Klimaatneutraal

'Wij zijn de eerste generatie die de impact van klimaatverandering voelt. Wij zijn de laatste generatie die er iets aan kan doen.' B. Obama

Uitgangspunten en doelstellingen

Klimaat en voedsel zijn thema's die vragen om een doortastende aanpak, vooral en juist in de komende vier jaar. Zowel als het gaat om de manier waarop we er nu mee omgaan – in ons gedrag – als in de manier van produceren. De komende vier jaar zien we het als taak om hier doorbraken op te realiseren. De doelstelling Wageningen Klimaatneutraal in 2030 is onze gedeelde ambitie. In 2030 willen we ook dat heel Wageningen van het gas af is. De energietransitie vindt voor een belangrijk deel in de wijken plaats, maar is ook breder waar het gaat om maatschappelijke en landschappelijke impact. Wageningen is voorbereid op een veranderend klimaat (meer extreem weer, hitte, droogte, heftige regenbuien) en zet in op klimaatadaptatie. De transitie naar emissieloze mobiliteit wordt de komende periode versterkt.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

Klimaatneutraal

1. De groene economie wordt versterkt. Klimaatambities zorgen voor nieuwe banen, we stimuleren lokale ondernemers om hier een omslag te maken naar nieuwe economische kansen.
2. De gemeente geeft het goede voorbeeld door gemeentelijk vastgoed te verduurzamen.
3. We betrekken iedereen; financiële ondersteuning waar financiering een knelpunt is: fondsen en leningen om huizen en bedrijven te verduurzamen.
4. Inzet op combinatie van duurzame opwekkingsvormen, waaronder zonnepanelen, windmolens, geothermie en innovatieve oplossingen als energie uit planten en de Rijn.
5. Inwoners van Wageningen de mogelijkheid bieden om te participeren in grootschalige energieprojecten (via lokale energiecoöperaties).
6. Elk jaar twee 'Wijken van de toekomst' erbij (van het gas af, maar tegelijkertijd ook kijken naar groen/klimaatadaptatie, zonne-energie; en dit realiseren in combinatie met andere werken, zoals riolering). Geen gasaansluitingen bij nieuwbouw.
7. Overal waar het redelijkerwijs mogelijk is, liggen zonnepanelen/-collectoren op daken.
8. Wageningen Werkt Duurzaam en Wageningen Woont Duurzaam verder versterken.
9. Routekaart klimaatneutraal updaten: wat willen en moeten we bereikt hebben in 2022, 2026 om klimaatneutraal te zijn in 2030, als het gaat om energiebesparing, duurzame opwekking, gasloze wijken en mobiliteit?

- 10.** Onderzoeken waar windturbines mogelijk en wenselijk zijn en een ruimtelijk afwegingskader voor duurzame energieopwekking opstellen.
- 11.** Het verduurzamen van de huidige woningen wordt per buurt of straat opgepakt. Bewoners worden actief benaderd en mogelijkheden voorgehouden. In het kader van de energietransitie is het goed om samen met buurtbewoners te zorgen voor energieopslag en -opwekking.

Klimaatadaptatie

- 1.** Zorg voor voldoende groen en water in de wijken om hittestress tegen te gaan, een gezonde leefomgeving te creëren, ommetjes te faciliteren met bankjes om uit te rusten en te socializen.
- 2.** Zet in op klimaatdaken, ofwel: geïsoleerd, voorzien van zonnepanelen, -boiler of groen.

3. Economie: circulair en sociaal

'Een pessimist ziet een probleem in elke mogelijkheid. Een optimist een mogelijkheid in elk probleem.' W. Churchill

Uitgangspunten en doelstellingen

De economie moet worden omgevormd van een lineaire economie naar een circulaire en sociaal ondernemende economie. Wageningen is een voorloper en voortrekker en heeft daarmee een voorbeeldfunctie. Door middel van Wageningen Werkt Duurzaam betrekken we bedrijven, kennisinstellingen en andere organisaties en zoeken de verbinding met niet alleen de onderzoeksinstituten, maar ook de praktisch geschoolden. De stad en het buitengebied zijn als een living lab voor bijvoorbeeld Wageningen UR, Aeres, Regio FoodValley, etc. In het kader van de circulaire economie willen we een agenda opstellen met relevante bedrijven, instellingen en organisaties in Wageningen en de regio en onze ecologische footprint minimaliseren.

Bij een nieuwe economie hoort ook een nieuw balans van werk, zorgtaken en vrije tijd. Het liefst willen we in Wageningen experimenteren met het basisinkomen. Door op een duurzame manier te investeren in preventie, waaronder in groen, voedsel en cultuur, en waar mogelijk een gezonde(re) balans te creëren tussen betaald werk, privé, vrijwilligerswerk en vrije tijd, ondernemen we ook actief iets tegen ongelijkheid.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. Visie ontwikkelen op Economie 2030: Circulair, sociaal en ondernemend met daarin duidelijke rolbepaling van de gemeente, concreet uitvoeringsprogramma en financiële vertaling, zodat duidelijk wordt hoe het circulair en sociaal ondernemen in Wageningen versterkt kan worden.
2. Vormen van een aanjaagteam voor de circulaire en sociale economie.
3. Afval zien als grondstof, dat geldt ook voor bedrijfsafval.
4. Verkleinen van inkomensverschillen, maar vooral vergroten van participatiekansen. Zorgen dat iedereen mee komt.
5. Van uitkering naar basisinkomen. We gaan voor een gezonde balans tussen vrije tijd, zorg en werk en willen hier graag mee experimenteren.
6. Onderwijs en arbeidsmarkt beter matchen.
7. De gemeente geeft het goede voorbeeld. Circulair inkopen als norm ook uitvoeren, ook stimuleren bij andere partijen.

- 8.** Aanhaken op andere initiatieven elders, waaronder Wageningen UR, ROC Rijn IJssel, Regio FoodValley, provincie en rijk. Investeren in slimme verbindingen tussen partijen en daar waar energie zit. Zet de (maatschappelijke betekenis van) de koplopers in en benut cofinanciering van provincie, rijk en andere partijen.
- 9.** Maak de nieuwe economie zichtbaar, bijvoorbeeld in de binnenstad en op de KennisAs.
- 10.** Aantal pilotprojecten om de circulaire en sociale economie een kickstart te geven, bijvoorbeeld banenplan met ondernemers, korte ketens en bedrijfsafval omzetten naar grondstoffen, een pilot met de industrie en bij de haven.

4. Voedsel

'Wij leven niet om te eten, wij eten om in leven te blijven' Socrates

Uitgangspunten en doelstellingen

Voedsel verbindt de belangrijkste uitdagingen aan elkaar. Eten lijkt zo gewoon. In de winkels is er genoeg en bij de meeste mensen thuis ook, koelkasten en vriezers zitten vol. Het is van levensbelang voor iedereen. Voor consument en producent, voor nu en in de toekomst. Toch gaan we niet altijd even goed om met ons voedsel. Denk aan verspilling, overgewicht, ondervoeding, stijgende prijzen en schaarse grondstoffen. Bij het thema voedsel komen alle onderwerpen samen. Het gaat om klimaat, onderwijs, gezondheid en circulaire economie, maar ook over natuur en het behoud van ons, grotendeels door boeren gebruikte, landschap. Hoe krijgen we evenwicht in onze vraag en aanbod? En hoe werken we aan een verkleining van onze impact op de aarde?

De gemeente Wageningen zet zich in voor het verduurzamen van de voedselketen middels regionaal beleid, het bevorderen van een eerlijke prijs voor producenten en betaalbare prijzen voor consumenten en het stimuleren van de circulaire en regionale economie door het stimuleren van de productie en consumptie van streekproducten. De eerste stap richting gezondere en duurzamere keuzes is interesse en urgentiegevoel bij consumenten en producenten. Daarvoor is het noodzakelijk om te investeren in bewustwording en kennis. Samenwerking met ondernemers is een voorwaarde voor succes. De boodschap over eten moet niet (alleen) van de gemeente komen.

Veel gezondheidsproblemen zijn gerelateerd aan voedingspatronen. Kiezen voor gezond voedsel kan gezondheidsproblemen helpen oplossen en ook helpen voorkomen. Dat geldt zowel op individueel niveau als collectief, als middel om verschillen in gezondheid tussen groepen te verkleinen.

Jong geleerd is oud gedaan. Bewustwording is een traject van lange adem. Informatie en inspiratie zijn de hoofdingrediënten bij de noodzakelijke gedragsverandering.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. De gemeente geeft het goede voorbeeld met bijvoorbeeld de Streekkantine.
2. Pionieren en zoveel mogelijk (lokale) kennis benutten en nieuwe inzichten vertalen naar concrete acties.
3. Zoveel mogelijk samenwerken met lokale partners zoals Wageningen UR, ROC Rijn IJssel, EerlijkWinkelen Wageningen en SOW.
4. Wageningen inzetten als levende proeftuin: Samen Tegen Voedselverspilling, zoals bijv. het 'Verspillingschap' bij de Jumbo.

- 5.** De detailhandel en horeca verleiden om te kiezen voor streekproducten, invulling te geven aan de eiwittransitie en zich aan te sluiten bij Samen tegen Voedselverspilling.
- 6.** Een of meerdere projecten om gezondheidsverschillen in de stad te verkleinen door middel van voedsel(educatie), zoals schoolfruit, warme maaltijden op school of subsidie voor kinderopvang en scholen voor schooltuineducatie.
- 7.** Partijen en kennis bij elkaar brengen om korte ketens en betaalbare lokale producten te stimuleren. Pilots korte ketens boeren – supermarkten – consumenten met als voorbeeld Noord-Veluwe. Inkoop met lokale en regionale aanbieders.
- 8.** Bewustwordingscampagnes gericht op consumenten en producenten. Voedseleducatie voor kinderen zodat ze jong de waarde van voedsel leren kennen.
- 9.** Voedsel in de openbare ruimte versterken.

5. Wonen en wijken

'In geluk kun je niet wonen' J. Schaefer

Uitgangspunten en doelstellingen

Wageningen is een stad met een grote diversiteit aan inwoners. Veel verschillende nationaliteiten, theoretisch en praktisch geschoolde werkers, studenten en Wajo's, gezinnen en alleenwonenden, ouderen met vermogen, maar ook met alleen AOW. We zijn blij met deze verscheidenheid aan inwoners, maar zien ook de segregatie als mogelijke bedreiging.

Uitdagingen

- Diversiteit in wijken.
- Groeiend aantal studenten.
- Ouderen wonen langer zelfstandig, hoe faciliteren we dat?
- Het verbinden van de verschillende groepen inwoners van Wageningen, met name tussen studenten en andere Wageningers.
- Verduurzamen bestaande woningvoorraad.
- Klimaatadaptie.
- Verkeersveiligheid in wijken.
- Energietransitie bewerkstelligen.
- Invulling inbreidingslocaties Duivendaal, Costerweg, Dreijen.
- De tendens van de deeleconomie, met name bij jongeren. Die halen hun status niet meer uit bezit maar uit ervaringen. Ze geloven in een toekomst met minder materialisme en bezit, hebben minder behoefte aan een groot duur huis ten gunste van compacter en goedkoper wonen en geld overhouden voor ervaringen. De standaard eengezinswoning past niet naadloos op hun behoefte.
- Huishoudens worden kleiner, niet alleen bij ouderen maar ook bij de volgende generatie. Kleinere gezinnen, meer eengezinshuishoudens.

Beleidsvoornemens

Wonen

1. We willen gemengde woonwijken realiseren en de moeilijke positie voor starters op de woningmarkt verbeteren. In de wijken en in de woningbehoefte letten we op de balans tussen senioren, starters, gezinnen en studenten.
5% van de woningen verkameren voor studenten blijft het uitgangspunt, omdat ook andere doelgroepen behoefte hebben aan deze woningen, waarbij we zoeken naar flexibiliteit waar ruimte zit.

2. Bij de bouw voor senioren is zowel aandacht voor de betaalbare appartementen alsook voor de ouderen met vermogen die in de buurt van het centrum willen wonen, vanwege de nabijheid van belangrijke voorzieningen als winkels, gezondheidszorg en bushalte.
3. Langer zelfstandig wonen wordt gefaciliteerd, niet alleen door zorg, maar ook door het beschikbaar stellen van een Blijverslening, zodat de woning geschikt is. Er komt een bewustwordingscampagne om 'aanstaande ouderen' te wijzen op hun toekomstige leefsituatie, zodat ze tijdig nadenken over hoe en waar ze zelfstandig kunnen blijven wonen.
4. Er komt een experimenteerplek voor moderne tiny houses.

Wijken

1. Eenzaamheid is een belangrijk aandachtspunt. Niet alleen onder ouderen en (internationale) studenten.
2. Wijken zijn toegankelijk voor rollators, scootmobielen en kinderwagens; voetpaden kennen geen overbodige obstakels.
3. Veiligheid voor fietsers en voetgangers heeft prioriteit in woonwijken. De auto is te gast.
4. Schoolpleinen zijn openbaar toegankelijk na schooltijden, voor spelen en ontmoeting.
5. Geen uitbreiding en bij inbreiding voldoende ruimte voor groen en speelplaatsen (indien mogelijk gecombineerd).
6. Bouwen voor ontmoeting (hofjeswonen), voor jongeren en ook voor ouderen. Omdat steeds meer mensen in hun eentje wonen en toch iets gezamenlijks willen hebben. Niet alleen gezamenlijke kiko's, maar ook een gezamenlijke binnentuin, gezamenlijk warmtepompsysteem, gezamenlijke schuur/ washok.

6. Natuur en landschap

'De natuur overtreedt nooit haar eigen wetten' Leonardo da Vinci

Uitgangspunten en doelstellingen

De biodiversiteit in Wageningen wordt bevorderd en het gemeentelijk groen wordt ecologisch beheerd. De gebieden rondom Wageningen worden met elkaar én met de stad verbonden, zowel voor mens (d.m.v. recreatieve routes, klompenpaden) als dier (ecologische verbindingzones). Archeologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden van het Wageningse landschap worden beschermd, hersteld en versterkt, maar ook beter beleefbaar en zichtbaar gemaakt. Daarnaast moeten er keuzes gemaakt worden rond duurzame energieopwekking, waarbij de impact verkleind wordt wanneer natuur en landschap interveniëren.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. Natuurinclusief ontwikkelen: Bij alle (ruimtelijke) plannen wordt natuur/groen/ecologie vanaf het begin in de planvorming meegenomen.
2. Geen nieuwe verstedelijking in het buitengebied. De grens ligt bij bestaande bebouwing en ontwikkelingen, daarbuiten zijn alleen ontwikkelingen mogelijk die het landschap versterken en die passen binnen de nog op te stellen visie voor het buitengebied ('nee, tenzij'-principe). Rondom de bebouwde kom komt waar mogelijk een groene zone, 'de groene stadsrand', die een natuurlijke grens vormt tussen stad en buitengebied en die uitloopgebied is voor Wageningers.
3. Landschapselementen worden juridisch-planologisch beschermd.
4. Groene vrijwilligers, groene organisaties en inbreng uit de samenleving waarderen en faciliteren.
5. Opstellen van de natuur- en landschapsvisie voor het buitengebied, waarbij de verbinding wordt gezocht met het Groenbeleidsplan, zowel inhoudelijk als ruimtelijk, zodat de groene verbindingen tussen stad en buitengebied worden versterkt, zowel ecologisch als recreatief. Ook wordt de verbinding gezocht met andere beleidsterreinen, zoals recreatie en toerisme, klimaat, voedsel, gezondheid, mobiliteit etc.
6. Met inwoners, bedrijven, deskundigen, kennisinstellingen en (groot)grondbezitters (o.a. Wageningen UR, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat) en gemeente wordt samen gewerkt aan herstel van biodiversiteit (opstellen van een 'biodiversiteitspact').
7. Er komt een ruimtelijk afwegingskader voor duurzame energieopwekking (wind en zon), zodat inzichtelijk is op welke locaties en onder welke voorwaarden duurzame energie opgewekt kan worden, waarbij een goede landschappelijke inpassing een belangrijk aspect is. We starten een pilot 'groen voor groen', waarbij ingrepen ten

behoefte van duurzame energieopwekking niet alleen landschappelijk ingepast worden, maar ook worden gecompenseerd op een andere locatie in Wageningen.

- 8.** Natuurinclusieve landbouw: in ons voedselbeleid wordt ook aandacht besteed aan de impact op natuur en landschap, zowel mondiaal als lokaal.
- 9.** Handhaving op illegale activiteiten die natuur en landschap schaden hoger op de prioriteitenladder zetten. Hierbij kan het betrekken van de inwoners bij natuur en landschap preventief werken.
- 10.** Voldoende budget en specifieke expertise om ambities te realiseren, o.a. een stadsecoloog en landschapscoördinator, omdat bovenstaande uitdagingen vragen om een andere manier van denken en hierdoor de samenwerking op diverse terreinen bevordert wordt (binnen de gemeente, met omliggende gemeenten, provincie(s), inwoners en bedrijven/organisaties).

7. Duurzame mobiliteit

'Je zit tegenwoordig vaster in het verkeer dan in de gevangenis' J. Anthierens

Uitgangspunten en doelstellingen

Wanneer je mobiel bent, kun je naar school, universiteit, werk, kerk, sport, vrienden en familie. Op gebied van mobiliteit komen er daarom veel uitdagingen op de gemeente af.

Belangrijk onderdeel daarvan is een goede bereikbaarheid per fiets en openbaar vervoer van buiten de stad. Maak het voor de fiets en het OV zo makkelijk mogelijk. We zetten ons daarnaast in voor een emissieloos OV. De woonwijken zijn verkeersluw. We dienen bovendien rekening te houden met veranderende mobiliteit, zoals de elektrificatie van auto's, deelauto's en de invloed van thuiswerken.

Mobiliteit mis je het meest wanneer je het niet meer hebt. Het zorgt ervoor dat je mee kunt doen in de samenleving. Niet alleen gebouwen, maar ook de openbare ruimte moet daarom toegankelijk zijn voor mensen met een beperking. Wageningen wil voldoen aan het VN-verdrag voor rechten van mensen met een beperking. Dat betekent: geen obstakels op routes voor rollators en scootmobielen tussen woning/verzorgingshuis en winkels en andere belangrijke voorzieningen, zoals bushaltes.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

- 1.** Veilige, logische en aantrekkelijke fietsroutes van verkeer naar bestemmingen zoals scholen en Campus en daarbij zoveel mogelijk de hoofdroutes volgend. Kijk bij de aanleg van fietspaden en de inrichting van openbare ruimte ook vanuit kinderperspectief, verkeersveiligheid en sociale veiligheid.
- 2.** Meer ruimte voor de fiets betekent verbreding en scheiden van fietspaden vanwege de snelheidsverschillen door gebruik e-bikes / speed pedelecs en gewone fietsen.
- 3.** Bij de herinrichting van straten staat veiligheid voor fietsers en voetgangers voorop (bijv. hoe parkeervakken worden aangelegd), de auto is vaker te gast. In woonwijken zoveel mogelijk het beleid van 30 km-zonering, of bij oudere wijken woonerfconstructies.
- 4.** In het kader van veiligheid en Operatie Steenbreek worden betonnen paaltjes op fietsroutes (bijv. bij ingang van stegen) verwijderd. Alle nieuwe palen worden gecheckt op nut en noodzaak en moeten verlicht zijn.
- 5.** De oversteekbaarheid van het hoofdwegennet moet veiliger.
- 6.** Met W12-instellingen/bedrijven komen tot een mobiliteitsmanagement met als doel het terugdringen van het aantal auto's.
- 7.** Bij de provincie aandringen op busverbindingen (bij voorkeur elektrisch) tussen Arnhem en de Campus en een snellere route van Ede-Wageningen naar de Campus.

- 8.** Nader te bepalen effectieve maatregelen nemen om het doorgaande verkeer tussen A12 en A50 in de spits te ontmoedigen.
- 9.** We erkennen dat de verkeerssituatie niet optimaal is, vooral doordat grote verkeersstromen (auto en fiets) elkaar kruisen bij de Nijenoord Allee en er sprake is van een niet-optimale ontsluiting van de hoofdingang van de Campus en de Born Oost voor autoverkeer, terwijl prognoses laten zien dat de verkeersbehoefte verder zal toenemen. Voor het dossier Beter Bereikbaar Wageningen zijn we afhankelijk van de provincie, die een inpassingsplan voorbereidt. In dat proces volgen we de provincie kritisch, en zijn we scherp op de Wageningse belangen, in het bijzonder de leefbaarheid voor mens en natuur. Zo willen we dat er in de MER-procedure een brede afweging komt van de Campusroute tegenover de eerder afgevallen varianten, zodat er een helder beeld ontstaat van de te maken keuzes, alternatieven en hun consequenties. In de tussentijd zetten we, in samenwerking met de regio en de provincie, in op concrete maatregelen die de problematiek rondom mobiliteit(sgroei) beperken, zoals het verbeteren van de rotonde Droevendaalsesteeg, het opzetten van mobiliteitsmanagement op de Campus en de rest van de stad, en het verbeteren van de fietsroutes – waaronder de fietsroutes van/naar de Campus - zodat de fiets een volwaardig alternatief van de auto wordt.
- 10.** De inzet van de gemeente is erop gericht om overlast n.a.v. het rondje Campus voor Noordwest, de Weiden en de Rooseveltweg m.b.t. geluid en fijnstof (door de verkeersaantrekkende werking bij het eventueel aanleggen van een nieuwe weg) bij de provincie onder de aandacht te brengen en te beperken i.s.m. de provincie.
- 11.** Als de Campusroute niet wordt gerealiseerd de geluidwerende maatregelen langs de Roghorst dermate te verbeteren dat het leefklimaat ter plekke wordt verbeterd.
- 12.** Met de provincie in overleg treden om aan de slag te gaan met de motie over het eerder aanpakken van de toegang tot de Campus vanaf de Mansholtlaan die de bereikbaarheid van de hoofdentree van de Campus en Born Oost aanzienlijk zal verbeteren, waarbij de verwachting is dat de lichte filevorming in de spits voor dit moment opgelost zal zijn en voor de toekomst voldoende beperkt.

8. Onderwijs

'Opvoeding en democratie zijn broertje en zusje, omdat de vrijheid een mogelijkheid is die in het samenleven met anderen geleerd moet worden.' Kees Boeke

Uitgangspunten en doelstellingen

Prioriteit ligt bij het opstellen van een Integraal Huisvestingsplan (IHP) dat past bij de behoeften van de scholen en ouders. Het IHP dient om een antwoord te geven op vernieuwbouwopgaven in het onderwijs en om te komen tot een robuuste begroting voor deze opgaven. Daarnaast versnellen we de maatregelen op gebied van Klimaatneutraal 2030 voor scholen, waarbij ook het binnenklimaat wordt meegenomen.

De visie Kind Centraal blijft het uitgangspunt (met o.a. JOGG). We blijven daarbij steeds kijken of er nog meer maatregelen mogelijk zijn die de uitgangspunten van deze visie ondersteunen en de resultaten nog verder versterken.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

- 1.** Vragen van diverse scholen tonen aan dat het noodzakelijk is om zo snel mogelijk een IHP te maken, samen met de schoolbesturen, ouders en wijkbewoners. De vernieuwbouwvraag van de Margrietschool en de Zwanenridder én de vraag naar een Integraal Kindcentrum in Kortenoord zijn hiervoor de aanleiding.
- 2.** Schoolgebouwen worden toekomstbestendig gebouwd waarbij er breder gekeken wordt dan alleen huisvesting van scholen (ook flexibel bruikbaar voor andere groepen inwoners). Stimuleren dat scholen ontmoetingsruimtes voor de buurt worden (denk aan Groep 9 / ouderen/ eenzaamheid etc. dialoog: wat draag je bij aan de samenleving: ambitie formuleren naar voorbeeld school in noordwest: Nijenoord (o.a. Samen Wageningen).
- 3.** Goed onderwijs is de basis: natuur- en milieueducatie behouden.
- 4.** Duurzaamheid/klimaatneutraal in 2030: scholen zouden budgetten niet moeten besteden aan de energierekening maar aan goed onderwijs: Er is een programma voor de verduurzaming van de huisvesting in de lopende begroting. Plan om scholen energieneutraal 2030 te krijgen door versnellen huidig verduurzamingsprogramma.
- 5.** Voortzetten (en waar mogelijk versterken) van groene schoolpleinen (o.a. door inzet vouchers). Niet alleen kijken naar het schoolplein, maar ook breder in de wijk/ buurt kijken naar groene speelbeweegplekken voor kinderen.
- 6.** Scholen maken nu niet maximaal gebruik van de mogelijkheden voor bewegingsonderwijs. Mogelijke oplossing: in overleg met scholen en sportservice/sportverenigingen pilot hoe bewegen meer geïntegreerd kan worden in de schooldag; zodat kinderen een ritme aanleren dat dagelijks flink bewegen normaal is.

- 7.** Cultuuronderwijs helpt bij het ontwikkelen van diverse vaardigheden. Samen met scholen en cultuurinstanties en -verenigingen komen tot een pilot waarbij cultuur meer geïntegreerd kan worden in de schooldag, zodat kinderen meerwaarde ervaren en het meer is dat 'een uitje'. Ook kijken naar de concrete bijdrage (opbrengst) van cultuur.
- 8.** Inzet van de Wageningse scholen als Living Lab: o.a. op het gebied van voedsel (wellicht mogelijkheid voor het verstrekken van gezonde, warme maaltijd in de wijken Nude & Midden.). Onderwijs kan meer gekoppeld worden aan groen, klimaat, gezondheid, techniek, sport en cultuur. Dit doen we samen met het Groene Wiel, ROC Rijn IJssel, WUR, W12, etc.

9. Cultuur

'Het leven van een mens is wat zijn gedachten er van maakt.' Aurelius

Uitgangspunten en doelstellingen

Een goed cultureel klimaat is van belang voor het ontwikkelen van de identiteit van het individu én voor de leefbaarheid in buurten en de stad. Kunst en cultuur werken als verbinder en zijn een onmisbaar onderdeel van de samenleving. Toegankelijkheid, bereikbaarheid en betaalbaarheid mogen geen drempel zijn. Cultuur gaat over wie we zijn en wie we kunnen zijn, waar we vandaan komen en naartoe gaan, ongeacht of we nu kijken of het juist actief beoefenen. Het dient als impuls voor creativiteit en de ontwikkeling van de talenten van de inwoners van Wageningen. Culturele hotspots en broedplaatsen zijn kweekvijvers voor creativiteit.

Kunst en cultuur kunnen als innovatieve impuls dienen in andere domeinen, bijvoorbeeld voor het tegengaan van eenzaamheid door het versterken van elkaar gericht te ontmoeten, of bij het inrichten van de openbare ruimte in de stad. Het dient ook als katalysator voor het genereren van nieuwe ideeën voor grote maatschappelijke opgaven, zoals de circulaire economie.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. Voorkomen dat de buitenschoolse educatie verder versnipperd en verschaalt.
2. Het stimuleren van culturele organisaties en initiatieven door organisatorische ondersteuning te bieden.
3. Het actief ondersteunen van de initiatieven voor het (doen) realiseren van een poppodium. Er is een grote behoefte aan een poppodium: een centrale plek waar inwoners van alle leeftijden vanuit een zelfde passie voor muziek elkaar kunnen ontmoeten en samen hun talenten kunnen ontwikkelen.
4. Voor buitenschoolse cultuureducatie, Movie W en indien nodig andere initiatieven neemt de gemeente het voortouw om passende huisvesting te vinden, waarbij synergie met het poppodium mogelijk is.
5. Cultuureducatie wordt nadrukkelijk geagendeerd bij scholen en zij worden ondersteund bij het ontwikkelen en realiseren van beleid.
6. Door de recente crisis is veel bezuinigd op cultuur en daarmee dus ook op sociale binding en creativiteit. Het is tijd dat we weer gaan investeren in cultuureducatie en -participatie. Aandacht voor het inkomen van de kunst- & cultuurprofessionals (de makers, kunstenaars, uitvoerders), zij worden naar waarde beloond.

- 7.** Kunstenaars uitnodigen wanneer er sprake is van het creëren van innovatieve ideeën en oplossingen.
- 8.** Initiatieven om toegankelijkheid deelname cultuur te vergroten zullen we ondersteunen, zoals bijvoorbeeld aan een Cultuurpas (cultuurparticipatie), analoog aan een Sportpas.
- 9.** Faciliteren van initiatieven op het gebied van cultuurparticipatie (=buitenschoolse cultuureducatie) die aanbod voor inwoners ontsluiten, en kwaliteit en betaalbaarheid garanderen. Denk aan ondersteunen van kunst- & cultuurcoöperaties.
- 10.** Cultureel ondernemerschap stimuleren door het continueren van de rol van Cultuurmakelaar met een aangescherpte opdracht op het gebied van het ontsluiten van fondsen, financiën en subsidies voor de sector, begeleiding bij aanvragen en het opstellen (ondernemers-)plannen. Het stimuleren en faciliteren van één loket waar vragen vanuit bedrijven, onderwijs en instellingen en aanbod elkaar eenvoudiger kunnen vinden.
- 11.** Wageningen Stad der bevrijding niet beperken tot 4 en 5 mei. Kaders scheppen voor een Bevrijdingsfestival als onderdeel van een jaarprogramma waarin vrijheid / de bevrijding leidend is. Hierbij de cultuursector (professionals en amateurs) optimaal inzetten.
- 12.** Voorstellen / initiatieven die bijdragen aan de kennismaking en de ontmoeting met de verschillende culturen die Wageningen rijk is, verdienen ondersteuning. Voorstellen / initiatieven die bijdragen aan maatschappelijke dilemma's krijgen prioriteit.

10. Financiën

'Geld brengt je van A naar B, verbeelding brengt je overal' vrij naar A. Einstein

Uitgangspunten en doelstellingen

We willen de gemeentebegroting minder vatbaar maken voor schommelingen, zodat we bij eventuele tegenslagen niet gelijk moeten bezuinigen of dat grote investeringen dan ook direct tot grote lasten in de begroting leiden en er een sluitende meerjarenbegroting kan worden gepresenteerd. In goede tijden zetten we geld opzij, zodat er ook in slechtere tijden geïnvesteerd kan worden. Door het ontschotten van middelen kunnen we denken vanuit de doelen die we willen halen in plaats van dat deze door de geldstromen wordt gestuurd. De ruimte in de begroting (structureel en incidenteel) wordt gekoppeld aan de doorbraakdossiers. We gaan ook voor het eerlijk beprijzen van producten, o.a. voor onze eigen inkoop. De positie van minima mag niet verslechteren door het gemeentelijk beleid, wel moet het sociaal domein betaalbaar blijven.

Uitdagingen en beleidsvoornemens

1. Doelgericht sparen voor grote investeringen (op lange termijn), zoals onderwijshuisvesting en sportvoorzieningen.
2. Financiën zoveel mogelijk ontschotten, in het bijzonder in sociaal domein.
3. Investeren in preventie.
4. Nieuwe, innovatieve manieren van financieren toepassen, bijvoorbeeld door alle middelen van een keten mee te nemen (in de zorg, van alle partijen) en/of businesscases te maken voor de langere termijn.
5. Beschikbare middelen (structureel/incidenteel) worden met voorrang besteed aan ambities op de afgesproken doorbraakdossiers.
6. Lastenverhoging voor burgers, bedrijven en instellingen is een van de laatste middelen om ambities te financieren / realiseren, er wordt eerst gekeken naar andere mogelijkheden om dit mogelijk te maken. Zo kijken we naar structurele ruimte op de begroting, incidentele ruimte, inzet van bestemmingsreserves, verschuiving van middelen binnen programma's, verschuiving tussen programma's, inzet van algemene reserves, verhogen van lasten.
7. Bij doorberekening van precarioheffing aan burgers, bedrijven en instellingen zullen we mensen die hierdoor in problemen komen compenseren. Eventuele compensatie wordt betaald uit reserve precario.
8. Gefaseerd werken aan minder vatbaar maken voor schommelingen van gemeentelijke begroting, te beginnen bij sociaal domein, onderwijshuisvesting en sportvoorzieningen.

- 9.** Investeringspotje creëren voor initiatieven van onderop die bijdragen aan doorbraakdossiers.
- 10.** Right to challenge op zoveel mogelijk terreinen inzetten en actiever onder de aandacht brengen. De voorstellen die hieruit voortvloeien worden integraal afgewogen, zodat andere beleidsvoornemens niet in de knel komen.
- 11.** Pilot om in gemeentelijke begroting meer rekening te houden met eerlijke beprijzing van producten, naar het voorbeeld van o.a. de NS en Shell.

Bijlage financieel overzicht

Nr.	Omschrijving	Bedrag str.	Bedrag inc.
<u>Onderwijs</u>			
1	Opstellen IHP		50.000
2	Vervangende nieuwbouw Margrietschool		
3	Vervangende nieuwbouw Zwanenridder		
4	Nieuwbouw school Kortenoord		
5	Integreren van cultuur in de schooldag		
6	Bewegen meer integreren in de schooldag		
7	Invullen van kinderrechten		
8	Inzet van Wageningse scholen als Living Lab Onderwijshuisvesting; totaal voor hele dossier	450.000	
		450.000	50.000
<u>Natuur en landschap</u>			
9	Opstellen en uitvoeren van de natuur- en landschapsvisie voor het buitengebied		
10	Opstellen en uitvoeren biodiversiteitspact		
11	De biodiversiteit van Wageningen bevorderen		
12	Uitvoeren groenbeleidsplan (ecologisch beheer; waarderen, faciliteren)		
13	Natuurinclusieve landbouw		
14	Stadsecoloog		
15	Landschapscoördinator		
16	Controle en handhaving		
	Natuur en landschap; totaal voor hele dossier	150.000	185.000
		150.000	185.000
<u>Klimaatneutraal</u>			

17	In 2030 van het gas af	30.000	120.000
18	Transitie naar emissieloze mobiliteit versterken	77.500	
19	Inzet op combinatie van duurzame opwekkingsvormen		157.500
20	Voorbereid op een veranderend klimaat	30.000	
21	Sociaal klimaatneutraal	50.000	
22	Verduurzaming gemeentelijke gebouwen, 2e fase	84.000	
23	CO2-beprijzing eigen begroting		15.000
24	Eiwittransitie en voedselverspilling	20.000	
25	Capaciteit voor inzet voor voedsel	37.500	
		329.000	292.500

Circulaire economie

26	Ciculaire inkopen: interne en externe capaciteit		
27	Circulaire economie, Wageningen breed		
28	Economie algemeen (visie, afval, city marketing, reguliere economie, regeldruk) Visie op economie 2030; totaal voor hele dossier	148.000	45.000
		148.000	45.000

Mobiliteit

29	Voldoen aan het VN-verdrag voor rechten van mensen met een beperking	15.000	
30	Geen obstakels op routes voor rollators en scootmobielen	25.000	
31	Veilige, logische en aantrekkelijke fietsroutes	137.500	incl. 50% dekking Bovo.
32	Meer ruimte voor de fiets		

33	Veiligheid fietsers en voetgangers bij herinrichting van straten	32.000	
34	Verwijderen betonnen paaltjes en check nieuwe paaltjes op nut	7.500	
35	Oversteekbaarheid hoofdwegennet veiliger	18.000	
36	Veilige routes naar school	13.000	
37	Verkeersoplossingen vanuit perspectief van een kind		
38	Overlast Campusroute bij de provincie onder aandacht brengen		
39	Verbeteren geluidswerende maatregelen langs Roghorst	64.000	
40	Open houden alternatieven in ruimtelijke zin		
41	Overleg met provincie over toegang tot Campus		
42	Terugdringen aantal auto's van/naar Campus		100.000
43	Aandringen bij provincie over diverse busverbindingen		
44	Ontmoedigen doorgaand verkeer tussen A12 en A50	8.500	
		320.500	100.000

Cultuur

45	Realisering cultuurplantsoen, inclusief poppodium	125.000	50.000
46	Opstellen/uitvoeren cultuurplan	binnen begroting	
47	Kunstenaars uitnodigen bij innovatieve ideeën en oplossingen		
48	Cultureel ondernemerschap		
49	Wageningen stad der Bevrijding niet beperken tot 4/5 mei		
50	Subsidiecriteria aanscherpen		
51	Regels en verordeningen Kunst en Cultuur herzien		
52	Reële vergoeding kunstenaars	PM	

53	Beheer en onderhoud kunst Vervalt in de openbare ruimte Cultuur; tbv hele dossier	50.000	50.000
		175.000	100.000

Wonen en Wijken

54	Gemengde woonwijken		
55	Maximaal 5% woningen verkamers voor studenten		
56	Nieuwbouwplannen voor studenten		
57	Bouw voor senioren		
58	Faciliteren langer zelfstandig wonen	6.000	
59	Onderzoeken en monitoren kernvoorraad		5.000
60	Experimenteerplek moderne tiny houses		
61	Tegengaan eenzaamheid		22.500
62	Wijken toegankelijk voor rollators, scootmobielen en kinderwagens		
63	Veiligheid fietsers en voetgangers in woonwijken		
64	Schoolpleinen openbaar toegankelijk buiten schooltijden		
65	Geen uitbreiding/bijbreiding voldoende ruimte voor groen en speelplaatsen		
66	Bouw voor ontmoeting, jongeren en ouderen		
		6.000	27.500

Zorg en Welzijn

67	Ontwikkelen innovatieve financiering	70.000	50.000
68	Innovatieagenda met thema's groen, voedsel etc	65.000	33.000
69	Doorontwikkelen Vrij Toegankelijke Hulp	150.000	
70	Dementvriendelijke gemeente	20.000	

71	Verder bouwen aan een sluitende lokale sociale infrastructuur	21.600	
72	Datagericht werken	107.000	43.500
73	Opvolgen aanbevelingen onderzoek effectiviteit minimaregelingen		70.000
		433.600	196.500

TOTAAL EFFECT OP DE BEGROTING	2.012.100	996.500
--	------------------	----------------

Overige financiële effecten

Op basis van de besluiten die genomen zijn op de doorbraakdossiers is het beeld als volgt.

Actuele stand begroting na Maartcirculaire	€ 2.595.000
Af: besluit 18 april inzake 0,6 fte extra wethouder inclusief ondersteuning	€ 80.000 -/-
Saldo	€ 2.515.000
Uitkomst besprekingen over de doorbraakdossiers	€ <u>2.010.000 -/-</u>
Nieuw saldo	€ 505.000

Zoals hiervoor aangegeven, is in de notitie van vorige week gemeld dat er naast de doorbraakdossiers ook nog sprake is van andere financiële effecten waarmee rekening moet worden gehouden.

1.	Voor democratische vernieuwing is een inschatting gemaakt dat er extra externe en interne kosten worden gemaakt	€ 100.000
2.	Onvermijdelijke ontwikkelingen, die gebruikelijk via de kadernota lopen. Genoemd zijn daarbij de volgende 3 posten**):	
	a. wetgeving op het gebied van privacy en veiligheid	
	b. uitvoering nieuw I-plan dat wordt opgesteld (bedrag is een schatting)	
	a. + b.	€ 200.000
	c. afschaffen bespaarde rente o.b.v. nota houdbare financiën	€ 300.000
	idem, lagere kapitaallasten van investeringen in de doorbraakdossiers	€ 245.000 -/-
	Voorts zijn op 23 april vanuit de onderhandelaars nog genoemd:	
	d. Omgevingswet	PM
3.	Ruimte voor voeding/opbouwen reserve sociaal domein (of dit eenmalig uit reserves halen ?)	PM
4.	Flexibiliteit/ruimte in de begroting conform herziene tekst Financiën + t.b.v. raad (aanname) incl. Grebbedijk	€ <u>400.000</u>
	Totaal	€ 755.000

***) Deze 3 posten zijn als voorbeeld genomen, het is geen limitatieve opsomming!